

розбещення неповнолітніх // Право і суспільство. – 2013. – № 1. – С. 128-135.

21. Скільки загинуло українців за час війни на Донбасі: Опубліковано 28 листопада 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fakty.ictv.ua/ua/ukraine/20171128-skilky-zagynulo-ukrayintsiv-za-chas-vijny-na-donbasi/>

22. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах: Ратифіковано із заявою 23 червня 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995\\_795](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_795)

23. Філіпська Н.О., Задніпровська О.Ю. Протидія використанню дітей-солдат у військових конфліктах // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2017. – № 3. – С. 238-241.

24. Чеховська М., Ничитайло І. Правові аспекти втягнення неповнолітніх до участі у бойових діях // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 8. – С. 150-154.

25. Чеховська М., Ничитайло І. Участь дітей-солдатів у бойових діях у зоні проведення антитерористичної операції // Visegrad Journal on Human Rights. – 2016. – № 3. – С. 185-189.

26. Ukraine Humanitarian 2017 Situation Report № 66, 1 January-31 December 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-humanitarian-2017-situation-report-66-1-january-31-december-2017>

Галушка З.І.,  
д.е.н., професор,  
Чернівецький національний  
університет імені Юрія Федьковича,  
м. Чернівці, Україна

Нафус І.І.,  
аспірант,  
Чернівецький національний  
університет імені Юрія Федьковича,  
м. Чернівці, Україна

## ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА ЯК ДЖЕРЕЛО НАГРОМАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

*Анотація.* У статті висвітлено підходи до визначення сутності та структури соціального капіталу. Обґрунтовано особливості соціального капіталу як економічного ресурсу, охарактеризовано його функції. Визначено умови формування соціального капіталу на різних рівнях функціонування економіки. Виявлено роль економічної освіти у процесах нагромадження соціального капіталу. Наведено

можливі напрями формування елементів соціального капіталу в підготовці фахівців з менеджменту.

**Ключові слова:** соціальний капітал та його функції; рівні формування соціального капіталу; довіра; норми; цінності; мережі; знання, вміння, компетенції.

**Summary.** The article covers approaches to the definition of the essence and structure of social capital. The features of social capital as an economic resource are substantiated, its functions are characterized. The conditions of formation of social capital at different levels of functioning of economy are determined. The role of economic education in the processes of social capital accumulation is revealed. The possible directions of formation of elements of social capital in the training of management specialists are presented.

**Key words:** social capital and its functions; levels of social capital accumulation; trust; norms; values; network; knowledge, skills, competences.

**Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.** Нагромадження соціального капіталу – складне завдання, що стоїть сьогодні перед українським суспільством. Його актуальність значною мірою пояснюється знеціненням освіти, відсутністю тісного зв'язку між теоретичними знаннями, що здобуваються студентами у вищих навчальних закладах, соціальними процесами, що відбуваються у суспільстві, та практикою функціонування сучасного бізнесу. Розв'язання проблеми їх взаємоузгодження потребує комплексного підходу, тому одним із його напрямів вважаємо спрямованість підготовки фахівців-менеджерів на формування у них вмінь, навиків, компетенцій, важливих для соціалізації управлінської діяльності та формування соціального капіталу. У зв'язку з цим головними завданнями економічної освіти, орієнтованими на участь випускників у нагромадженні соціального капіталу, є: формування ціннісних орієнтацій, спрямованих на розвиток позитивного соціального капіталу; прагнення до підвищення освітньо-професійного рівня відповідно до сучасних вимог; зміцнення довіри до суспільних інституцій; прагнення до участі в соціальних мережах та сприяння обміну знаннями та інформацією; орієнтація на інноваційний розвиток бізнесу та забезпечення його соціальної відповідальності; спрямування бізнесу на забезпечення ефективного соціального розвитку регіону (країни); подолання корупційних проявів в усіх сферах соціально-економічного життя й бюрократизації систем управління.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор.** У дослідженні сутності соціального капіталу існують такі основні підходи: 1) соціо-антропологічний, заснований на уявленнях про природні прагнення людей до об'єднання, заснований на тому, що СК належить до таких людських якостей, які у звичайному житті називаються доброзичливістю (прихильністю), дружбою, соціальними взаєминами між індивідуумами й усередині родини, що створюють соціальні осередки суспільства; 2) соціологічний, у якому СК розглядається як норми, мережі й організації, за допомогою яких індивіди матимуть користь, а особлива

увага надається соціальним мережам, що здобувають найбільшу значущість у суспільстві, де довіра формальним організаціям є низькою; 3) економіко-інституціональний, підставою якого є твердження, що люди при взаємодії один із одним прагнуть до максимальної індивідуальної корисності й використовують ресурси СК при здійсненні різних видів діяльності; 4) політологічний підхід, у якому підкреслюється визначальна роль інститутів, політичних і соціальних норм у формуванні людської поведінки. Найпоширенішим на сьогодні залишається соціологічний підхід, у рамках якого вирізняються: індивідуалістичний підхід П. Бурдье [4], ціннісний підхід Ф. Фукуями [9], мережевий підхід Дж. Коулмана [1], інституційний підхід Р. Патнема [8].

**Виділення невирішених частин проблеми, яким присвячується означена наукова праця.** Наведені підходи характеризують соціальний капітал як суспільне явище. Проте економічне значення соціального капіталу на сьогодні недостатньо виокремлюється, швидше приділяється увага взаємодії та взаємовпливу соціального капіталу з іншими його видами.

Соціальний капітал як економічне явище вирізняється такими характеристиками: виступає однією із форм капіталу (поряд з фізичним, людським, інтелектуальним та ін.); є нематеріальною формою капіталу, суспільним ресурсом; основою формування соціального капіталу є мережа соціальних зв'язків, соціальна згуртованість, сукупність етичних норм і довіра; є багатофункціональним; має низький ступінь формалізації; пов'язаний з можливістю отримувати певні переваги або досягати певних результатів, а отже, є продуктивним; у разі свого невикористання соціальний капітал втрачається, обсяги його зменшуються; зношується не під час уживання, а через незастосування; його нелегко побачити й виміряти, важко створити втручанням ззовні; уряди сильно впливають на рівень і тип соціального капіталу, доступного індивідам для докладання зусиль щодо досягнення довгострокового розвитку [3, с. 179]. Та наведені підходи залишаються дуже узагальненими, недостатньо конкретизованими з погляду прояву конкретних елементів соціального капіталу в економічних відносинах.

**Метою статті** є виявлення особливостей соціального капіталу як економічного ресурсу, що існує на різних рівнях функціонування економіки, обґрунтування його функцій та визначення ролі економічної освіти у процесах нагромадження соціального капіталу.

**Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.** З економічного погляду дуже важливо зазначити, що соціальний капітал формується на різних рівнях функціонування економіки. Як зазначає Єлісеєва Д.В. [7], на нанорівні внаслідок особистих стосунків формується так званий капітал відносин, що характерний для окремої особи. Він складається з ресурсів та вигоди, які може отримати актор від взаємодії з іншими акторами. До основних

видів соціального капіталу нанорівня належать: а) статусний (positional capital), б) тратостий (trust capital) і в) капітал зобов'язань (obligation capital) [2, с. 20]. Соціальний капітал нанорівня визначається закладеним потенціалом соціальної взаємодії (комунікативні компетенції, рівень людського капіталу та інші) та причетністю індивіда до різного роду соціальних структур. Соціальний капітал мікрорівня визначається діяльністю людей всередині організації та має такі системні властивості як співпраця, взаємодопомога, корпоративна культура, репутація, імідж, бренд – характеристики взаємовідносин усередині організації та поза нею. Нагромадження соціального капіталу на мезорівні реалізується у відносинах між економічними суб'єктами регіону, галузей, спілок, кластерів, горизонтально і вертикально інтегрованих компаній. Зрілість соціального капіталу на мезорівні значно впливає на стабільність соціально-економічного розвитку регіону, визначає ефективність розвитку територіальних громад, розв'язання соціальних проблем регіону. СК макрорівня реалізується у масштабах економічної системи в цілому. Отже, кожен наступний рівень усупільнення соціального капіталу змінює характер відносин з контрагентами, а також ступінь відчутності, конкретності вигоди, одержуваної індивідом у результаті входження в ті чи ті соціально-економічні відносини.

Узагальнюючи наявні підходи до визначення ролі соціального капіталу, акцентуємо на його головних функціях, важливих для функціонування його як інституту сучасної ринкової економіки. Найбільш широко їх характеризує М. Горожанкіна, виділяючи такі з них: діалогова (інтерактивна) функція соціального капіталу полягає у встановленні довірчих відносин між керівництвом і співробітниками організації, що також забезпечить координацію дій, передачу знання, досвіду й навичок, необхідних у виробництві; політична (розвиток демократичного громадянського суспільства); економічна (упровадження нових форм організацій, збільшення інших форм капіталу); соціально-культурна (культурно-етична) функція соціального капіталу проявляється в тому, що він дозволяє співпрацювати, довіряти, розуміти, формує культурні цінності, визначає високий рівень культури співробітництва; кореляційна (інтегральна) функція соціального капіталу дозволяє розширювати підприємству базу постійних клієнтів; інтенсивна функція сприяє поліпшенню якості ділових відносин; інформаційна функція соціального капіталу полягає в тому, що він сприяє поширенню та обміну інформацією; інфраструктурна (об'єднує колектив і визначає лідерів); комунікаційна сприяє розвитку професійної мови та зміцненню довіри між партнерами, створює сприятливий клімат у колективі організації; комбінаційна функція соціального капіталу проявляється при взаємодії співробітників у колективі організації та сприяє його безконфліктному співпраці [6].

Реалізація соціального капіталу має продуктивне (корисне) значення для людей, корпорацій, суспільства в цілому. Він дозволяє суспільству досягати поставлених цілей завдяки формуванню нової моделі поведінки економічних суб'єктів, підвищенню ефективності виробництва й добробуту населення, у тому числі через соціальну довіру, соціальну справедливість, міцні зв'язки всередині суспільства, між суспільством і державою тощо. Адже соціальний капітал – це соціальні інститути, суспільний менталітет, цінності, норми людських стосунків, які утворюють якісні й кількісні параметри мережі соціальної взаємодії. Тому надзвичайно важливо сприяти створенню середовища для комунікації людей, створенню умов, які дозволять кожній людині активно включатись у соціальну структуру громади, відчувати відповідальність за неї.

Освіта сама по собі є середовищем накопичення соціального капіталу, оскільки ВНЗ стають перехрестям соціального співробітництва, формують навколо себе атмосферу соціальної довіри, слугують формуванню справедливого суспільства. Освітні заклади формують інтелектуальний, моральний і соціальний рівень населення, закладають основи майбутнього рівня взаємовідносин і співробітництва. Як зазначає Ф. Фукуяма, професійна освіта є не просто передачею певних фактів, знань та методик. Це також процес навчання моральним нормам, завдяки яким професійні стандарти стають вищими за власні інтереси професіонала... одна із переваг, яку дає така вища освіта, полягає у тому, що вона культивує певні норми, які стають важливим джерелом соціального капіталу [9].

Довіра є основною характеристикою соціального капіталу, очевидно, що від рівня освіти і освіченості залежить рівень довіри в суспільстві. Освіта (особливо економічна) є не лише джерелом накопичення соціального капіталу, а й основою для соціально-економічного розвитку суспільства. Головними завданнями підготовки фахівців є: формування у студентів чіткої системи уявлень про необхідність соціального капіталу, його роль на особистісному, міжособистісному й суспільному рівнях економічної діяльності; забезпечення розуміння студентами багатоаспектності й інтегральності відносин партнерства, соціального управління, лідерства, партнерських відносин, соціальної відповідальності бізнесу; сприяння усвідомленню потреби в розвитку партнерства з різними зацікавленими сторонами задля ефективного функціонування особистості, суспільства, організації тощо; формування вміння здійснювати психологічну діагностику й поведінковий аналіз стану міжособистісних комунікацій і сформованості соціального капіталу в управлінських системах; навчання засобам активного позитивного впливу на розвиток партнерства й соціального капіталу особистості; усвідомлення особливостей психології мотивації, психології стресу, психології управління для розвитку партнерських взаємовідносин і формування соціального капіталу.

Домінантами розвитку соціального капіталу є вдосконалення соціальних інститутів взаємодії між різними верствами населення, налагодження суспільного діалогу, знаходження спільних норм поведінки й ціннісних орієнтацій населення, що зумовлюватимуть як культурний, так і освітньо-професійний розвиток особистості. Ґрунтуючись на засадах довіри і співпраці як основних якісних характеристиках соціального капіталу, можна досягти успіхів у трудовій сфері, прояву творчого потенціалу, активізації новаторства і трудової творчості. Звичайно, усі ці елементи є джерелом підвищення продуктивності працівника, покращення конкурентоспроможності підприємства на національному та міжнародному ринках, інноваційної спрямованості розвитку держави в цілому.

Нарощування соціального капіталу – складне завдання, що стоїть сьогодні перед суспільством. Постає питання про необхідність формувати структурну динаміку економічної освіти. В освітній сфері варто створювати такі програми, які дозволять «швидко бігти, для того щоб мати змогу залишатися на місці», а не відставати від прогресивного світу все більше. Тоді як український досвід демонструє поки що ситуацію, коли рівень підготовки кадрів не відповідає вимогам сучасності [цит. за: 5].

**Висновки і перспективи розробок у цьому напрямі.** Підготовка фахівців з менеджменту безпосередньо пов'язана з необхідністю створення управлінського потенціалу соціалізації економіки та формуванням соціального капіталу. Ці завдання закладаються в освітніх програмах їхньої підготовки та формують систему знань і вмінь. З погляду нагромадження соціального капіталу особливе значення мають такі здатності: до самостійної, ініціативної діяльності в різних сферах, до вироблення інноваційних та ефективних управлінських рішень; проектувати організаційну структуру, використовувати основні теорії мотивації, лідерства і влади для вирішення управлінських завдань; формувати та демонструвати лідерські якості та поведінкові навички; ефективно організувати групову роботу на основі знання; аналізувати взаємозв'язки між функціональними підрозділами; оцінювати вплив макроекономічного середовища на функціонування організацій і органів державного і муніципального управління; вибирати оптимальні моделі організаційних структур та ін. Важливим залишається розроблення навчальних і робочих програм, які охоплюють можливості реалізації цих завдань у навчальному процесі.

#### **Список використаних джерел**

1. Coleman J. Foundations of Social Theory/ J.Coleman. Cambridge MA: Harvard University Press. 1990. 1014 p.
2. Lin N. A Network Theory of Social Capital / Nan Lin. – New York : Duke University, 2005. – 25 p.

3. Ostrom E. Social capital: A fad or fundamental concept? / E. Ostrom // Social Capital: A Multifaceted Perspective / ed. by P. Dasgupta, I. Seragilden. Washington, D.C.: The World Bank, 2000. – P. 172–214.
4. Бурдые П. Формы капитала / П. Бурдые // Экономическая социология. – 2002. – № 5.– Т. 3. – С. 60-74.
5. Волчкова Г.К. Домінанти розвитку соціального капіталу в сучасних умовах / Г.К. Волчкова // Економіка і організація управління. – 2014. – № 3 (19) – 4 (20). – С. 56-61.
6. Горожанкіна М.Є. Соціальний капітал суспільства в умовах трансформації економічної системи (питання теорії і методології): автореф. дис... д-ра екон. наук / М.Є. Горожанкіна; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2008. – 32 с.
7. Єлісеєва Л.В. Економічний зміст та види соціального капіталу / Л.В. Єлісеєва // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2017. – Випуск 22. – Частина 1. – С. 8-11.
8. Патнем Р. Гра в кеглі наодинці: занепад соціального капіталу Америки [Електронний ресурс] / Р. Патнем // Незалеж. культурол. часопис «І». – 2001. – №21. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n21texts/putnem.htm>
9. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию / Ф. Фукуяма. М.: АСТ; Хранитель. – 2006. – 730 с.

Гальперіна Л.П.,  
к.е.н., професор,  
ДВНЗ «Київський національний  
економічний університет  
імені Вадима Гетьмана»,  
м.Київ, Україна

## СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КНР У СВІТЛІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

***Анотація.** Стратегічне партнерство України і Китайської Народної Республіки може стати чинником досягнення геоекономічних стратегій в умовах глобальних викликів, які стоять перед обома країнами. Одним з таких викликів є критерій інноваційно-технологічного лідерства. У цей період сформована правова база та покладено початок практичної реалізації стратегічного партнерства між Україною і Китайською Народною Республікою. Визначено загрозові для України тенденції сировинного характеру її експорту до Китаю та диспропорційності (товарної, інвестиційної та технологічної) в економічних відносинах з Китайською Народною Республікою. Стратегічне партнерство між Україною та Китайською Народною Республікою в науково-технічній, освітній, інформаційній, енергетичній та екологічних сферах сприятиме модернізації економік обох країн в умовах глобальних викликів.*

***Ключові слова:** Китай, інновації, інвестиції, експорт, імпорт, український-китайське співробітництво, стратегічне партнерство.*